

Економічні горизонти

ISSN 2522-9273 (print)
ISSN 2616-5236 (online)

Economies' Horizons,
No. 3(6), pp. 137–144.

DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156322](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156322)

Домашня сторінка: <http://eh.udpu.edu.ua>

УДК 33-049.5

Економічна безпека як фактор стабільного розвитку держави

В. Ф. Савченко¹, д. е. н., професор, Заслужений економіст України

В. О. Стойка², к. е. н., доцент

С. О. Стойка³, к. е. н.

Стаття надійшла: 26.08.2018
Стаття прийнята: 10.09.2018

Савченко В. Ф., Стойка В. О., Стойка С. О. Економічна безпека як фактор стабільного розвитку держави. *Економічні горизонти*. 2018. № 3(6). С. 137–144. DOI: [10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156322](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156322).

Анотація. Метою дослідження є визначення та обґрунтування зростаючої ролі економічної безпеки у реформуванні народногосподарського комплексу та економічному зростанні країни. **Методологія.** Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та сучасна концепція управління економічною безпекою. Наукові методи порівняльного аналізу застосовано для аналізу рівня безпеки економіки, а синтезу – для вивчення функціонування економіки України. **Результати.** Показано роль економічної безпеки в реформуванні економіки України, її трансформаційній реструктуризації та зростанні основних макроекономічних показників. Систематизовані внутрішні та зовнішні загрози, визначені завдання держави у стабілізації безпекових чинників. Охарактеризовано законодавчо-нормативне забезпечення комплексного аналізу рівня економічної безпеки через інтегральний показник індикаторів, що відображають стан основних складових, а саме фінансової, інноваційної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, соціальної та інших. З'ясовано роль стратегічного планування в управлінні безпекою національної економіки. Оцінено вплив малого і середнього бізнесу на підвищення рівня економічної безпеки. Наведено взаємозв'язок національних інтересів, загроз економічній безпеці та пріоритетів державної політики. Запропоновані шляхи посилення зовнішньоекономічного співробітництва через збільшення обсягів експортноорієнтованої продукції, тісні взаємозв'язки з Європейським Союзом, іноземне інвестування в основний капітал, що сприятиме модернізації підприємств. **Практичне значення.** Зроблені обґрунтовані висновки щодо стабільного розвитку України через підвищення рівня економічної безпеки її основних складових. Напрацювання можуть бути використані при проведенні досліджень, а також у практичній діяльності та в начальних процесах з відповідних дисциплін як науковцями та управлінцями, так і студентами, магістрами, аспірантами і

¹ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; професор кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7637-2124>; e-mail: kafekonomteor@ukr.net.

² Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; доцент кафедри економіки та соціально-поведінкових наук; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8830-1822>; e-mail: esetua2@gmail.com.

³ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5102-9685>; e-mail: stserg_1@ukr.net.

докторантами. *Перспективи подальших досліджень.* Недостатня розробленість питань взаємозв'язку ступеня економічної безпеки та стабільного розвитку держави, їх певна несумісність обумовлюють перспективи наукових розробок, монографічних видань і потребують практичного впровадження.

Ключові слова: внутрішні і зовнішні загрози, ефективна структура економіки, основні фонди, стратегічне планування, бізнес, державна політика, національні інтереси, зовнішньоекономічні зв'язки.

JEL Classification: E 60, H 10, J 28, Z 18

Economic security as a factor of the stable development of a state

Volodymyr F. Savchenko¹, Doct. Ec. Sc., Professor, Honored Economist of Ukraine

Vitaliy O. Stoika², Cand. Ec. Sc., Associate Professor

Serhiy O. Stoika³, Cand. Ec. Sc.

Received: 26 August 2018
Accepted: 10 September 2018

Savchenko, V. F., Stoika, V. O. and Stoika, S. O. (2018), "Economic security as a factor of the stable development of a state", *Economies' Horizons*, No. 3(6), pp. 137–144, doi: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156322](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156322).

Abstract. *The purpose of the research.* The aim of the research is to define and study the increasing role of the economic safety in the national economic reforming. *Methodology.* The methodological background of the research is the dialectical method and the modern concept of managing economic security. The comparative analysis has been done to analyse the state of the economic security, while synthesis was used to study the functioning of the economy in Ukraine. *Results.* The role of the economic security of the economy reforming of Ukraine has been described in the research. Moreover, the transformational restructuring and growth of the major macroeconomic indicators has been presented. During this research the internal and external threats are systematized, and the state tasks to stabilize security factors are defined. It also characterized the legislative position of integrated analysis of the of economic security level through the integral index of the indicators, which reflect the state of the main components, such as: financial, innovation, investment, foreign economic, social and others. The role of strategic planning in the management of the security of the national economy has been described. The influence of small and medium business on improving the level of economic security is evaluated. The interrelation of national interests, threats to economic security and state policy priorities are presented. It also shows the ways of strengthening the foreign economic cooperation through increasing the volume of export-oriented products, close interconnections with the European Union, foreign investment in fixed capital, which will facilitate the modernization of enterprises. *Practical meaning.* The grounded outcomes of the stable development of the economy in Ukraine through the increasing the economic safety of its main components are presented. These outcomes can be used as a ground for the further research, as well as in practice and studies within the discipline by the scholars and managers, students, postgraduate students and PhD students. *Prospects for further research.* The lack of elaboration of the issues of the relationship between the degree of economic security and the stable development of the state, their certain incompatibility may become the base for the further studies, and need practical implementation.

¹ Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Professor at the Department of Finance, Accounting and Economic Security; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7637-2124>; e-mail: kafekonomteor@ukr.net.

² Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Associate Professor at the Department of Economy and Socio-behavioral Sciences; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8830-1822>; e-mail: esetua2@gmail.com.

³ Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Economic Security; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5102-9685>; e-mail: stserg_1@ukr.net.

Keywords: internal and external threats, effective structure of the economy, fixed assets, strategic planning, business, state policy, national interests, foreign economic relations.

1. Вступ.

Глибокі потрясіння у світовій економіці, глобальні економічні кризи, нестійкість і невизначеність трансформацій, суперечності наукових теоретичних досліджень ставлять під сумнів можливість довгострокового економічного зростання у державах, регіонах та континентальних угрупованнях перешкоджають стабільному розвитку світової співдружності. В таких умовах особливо важливою являється безпекова складова економічних процесів.

Постановка проблеми.

В Україні політична та економічна нестабільність, гібридна війна, яка відбувається на Сході держави, тимчасова втрата Криму, депопуляція населення і міграція працездатних жителів у пошуках роботи, корупція, тіньова економіка та олігархія, критичне нарощування зовнішнього боргу, нерівність у розвитку і рівні життя областей ставлять під загрозу стабільність, а в повному смислі саме інвестування держави.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.

Теоретичні та прикладні засади впливу економічної безпеки на розвиток країни розглядалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: І. Бабець (*Babets, 2015*), О. Барановський (*Baranovskyi, 1999*), О. Губарева (*Gubaryeva, 2015*), М. Денисенко (*Denysenko, 2017*), А. Кулінська (*Kulinska, 2015*), Д. Лук'яненко (*Lukianenko, 2011*), В. Мартиненко (*Martynenko, 2015*), А. Роговий (*Rogovyi, 2017*) та ін.

3. Методи дослідження.

Для вивчення функціонування економіки України на сучасному етапі було застосовано метод синтезу, а для визначення рівня безпеки економіки держави – порівняльного аналізу.

4. Формування цілей дослідження.

Цілі дослідження полягають у всебічному вивченні ситуації та динаміки економічної безпеки в Україні, її впливу на всі сторони соціально-економічного розвитку держави, взаємообумовленого зв'язку цих двох визначальних складових, а також наданні та обґрунтуванні конкретних комплексних пропозицій з усунення проблем і протиріч.

5. Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

В контексті нашого дослідження доцільно охарактеризувати завдання та систематизувати внутрішні і зовнішні загрози економічній безпеці в Україні, які у свій час були визначені окремим з авторів, у дещо зміненому і доопрацьованому вигляді.

Основні завдання економічної безпеки:

- забезпечення економічного зростання;
- формування ефективної структури економіки;
- зменшення безробіття;
- оптимізація державного боргу;
- скорочення дефіциту бюджету;
- стабільність національної валюти;
- підтримання інфляції у загальноприйнятих нормах;
- підвищення якості життя населення.

Головні зовнішні загрози:

- орієнтація на вивіз сировинних ресурсів;
- від'ємне зовнішньоекономічне сальдо;
- залежність від окремих видів імпортової сировини та країн;
- неефективне використання іноземних кредитів;
- неконтрольований відтік валютних капіталів за кордон;

– зростання зовнішньої заборгованості.

Перелік внутрішніх загроз ще більш об'ємний:

– в економіці – монополізація, загроза втрати продовольчої незалежності країни, масове ухилення від сплати податків, низька інвестиційна діяльність, зростаючий внутрішній борг, нарощування диспропорцій у промисловості, високий рівень безробіття, зношеність основних фондів, скорочення виробництва у перспективних галузях, зростаюча інфляція, низький платоспроможний попит населення, цінові диспропорції між промисловістю і сільським господарством, посилення «тіньової» економіки, криміналізація суспільства;

– у науково-технічній сфері – перехід науковців у іншу діяльність, руйнування науково-технічного потенціалу, відсутність державної науково-технічної стратегії, скорочення асигнувань на фундаментальну науку, зменшення науково-технічних розробок, виїзд молодих науково-технічних кадрів за кордон;

– у соціальній сфері – складна демографічна ситуація, неконтрольовані міграційні процеси, депопуляція, зниження якості життя, соціальна незахищеність, погіршення медичного обслуговування, посилення диференціації доходів, нераціональна структура харчування, зниження доступності освіти (Savchenko, 2014, p. 92). На жаль, по всіх зазначених складових ситуація досить далека від бажаної.

Для прикладу наведемо зміни у динаміці золотовалютних запасів України за 2011-2017 роки. На кінець 2014 року резерви впали до 753 млрд дол. США, що явилось найнижчим показником за 11 попередніх років. Показники 2015 року далекі від 2011 року, а деяке покращення їх порівняно з попереднім періодом пов'язано не з відновленням економічних процесів, а з третім траншем від МВФ на суму 1 млрд дол. США та розміщенням єврооблігацій також на суму 1 млрд дол. США (табл. 1). У 2016-2017 роках динаміка також пов'язана більшою мірою із зазначеними вище чинниками.

Таблиця 1. Динаміка золотовалютних резервів України за 2011-2017 рр., млн дол. США

Рік	Загальний обсяг	Цінні папери	Валюта і депозити	Темп зростання загального обсягу до 2011 р., %
2011	31794,6	17165,8	12546,4	100,0
2012	24546,2	16311,9	6425,5	77,2
2013	20415,7	11990,1	4079,8	64,2
2014	7533,3	4099,5	1333,7	23,7
2015	13300,0	7265,7	5133,7	41,8
2016	15 539,3	10121,3	1772,4	48,9
2017	18 808,5	14762,2	819,8	59,2

Джерело: доопрацьовано авторами за даними (Рохові, 2017, р. 237).

Погіршується ситуація у глобальному світовому рейтингу конкурентоспроможності. За даними Всесвітнього економічного форуму за 2012-2016 роки, Україна зайняла 79 місце серед 140 країн, послабивши свою позицію на 6 показників (табл. 2).

Приклади можна продовжувати. З'ясуємо, яким чином можна визначити реальний стан справ у безпековому питанні. Комплексний аналіз рівня економічної безпеки в державі проводиться відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Методичні

рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» (Ministry of economic development and trade of Ukraine, 2018).

Таблиця 2. Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2012-2016 рр.

Країна	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Грузія	77	72	69	66
Туреччина	43	44	45	51
Росія	67	64	53	45
Польща	41	42	43	41
Україна	73	84	76	79
Кількість країн у розрахунку	144	148	144	140

Джерело: доопрацьовано авторами за даними (Rohovyi, 2017, p. 237).

У інтегральний показник економічної безпеки входять 126 індикаторів, які відображають стан основних складових, а саме:

- інвестиційної;
- інноваційної;
- макроекономічної;
- фінансової;
- виробничої;
- зовнішньоекономічної;
- продовольчої;
- демографічної;
- соціальної та інших.

Результати такого аналізу сприятимуть реальному прогнозуванню рівня економічної безпеки з урахуванням динаміки соціально-економічного розвитку національної економіки (Kulinska, 2015, p. 403).

При цьому, індикатори повинні визначати оперативні державні рішення та сигналізувати про небезпеку, строки її ймовірного наближення, уникнення чи зниження негативних наслідків. Критерії, яким вони мають відповідати:

- незначні витрати на збирання інформації, отримання її в основному через державну систему статистики;
- однозначність інтерпретації для прийняття рішень і зрозумілість для суб'єктів господарювання;
- можливість оцінки в динаміці, придатність для прогнозу (Martynenko, 2015, p. 402).

Доцільне вдосконалення механізму управління економічною безпекою в Україні, важливим елементом якого для забезпечення стабільності національної економіки є стратегічне планування. Розроблення програми забезпечення безпеки здійснюється згідно програмно-цільового підходу. При цьому вона має визначати методи, критерії оцінювання результатів, послідовність етапів формування і управління реалізацією. Необхідно також з'ясувати взаємозв'язок програми та інших планових документів, що забезпечить конкретизацію заходів і їх виконання. Серед цих заходів особливо актуальними є спрямовані на активізацію розвитку малого і середнього бізнесу (Denysenko and Kolisnichenko, 2017, p. 35; Hubarieva, 2015, p. 128).

Реалізація економічних інтересів виступає найважливішою складовою системи гарантування економічної безпеки. Взаємозв'язок національних економічних інтересів, загроз економічній безпеці та пріоритетів державної політики щодо захисту економічних інтересів наведено на рис. 1.

З наведеної схеми видно, що ретельно сформована політика держави перешкоджає загрозам економічній безпеці, тим самим забезпечуючи реалізацію національних інтересів.

Рис. 1. Схема реалізації національних економічних інтересів

Джерело: доопрацьовано авторами (Baranovskyi, 1999).

Варто зазначити, що тісні взаємозв'язки України з Європейським Союзом за певних умов можуть становити проблеми для нашої держави, в частині взаємодії з іншими державами і районами протидія яким полягає в запобіганні і відверненні загроз, спрямованих проти її економічних інтересів, створенні сприятливих умов для розвитку через посилення міжнародної конкурентоспроможності та інноваційної структурної перебудови (Lukianenko and Poruchnyk, (Ed.), (2011), p. 402–404).

Важливим напрямком стратегії національної безпеки України є розвиток регіонального співробітництва в таких організаціях як Центральноевропейська ініціатива, Чорноморське Економічне Співтовариство, Карпатський єврорегіон, Єврорегіон Буг та інші. Вбачаючи у зазначених структурах шлях зміцнення стабільності, наша держава в рамках ОБСЄ та ЦЄІ виступає за об'єднання зусиль вказаних організацій у питаннях стабільності та безпеки в Центрально-Східноєвропейському регіоні. Крім того, українська сторона успішно співпрацює з Радою країн Балтійського моря. Сфера її регіональних інтересів поширюється на держави Чорноморського та Середземноморського басейнів (Shostak and Sihajov, 2017, p. 12–13).

Особливою складовою зовнішньоекономічної безпеки України є збільшення обсягів експортоорієнтованої продукції, в тому числі інноваційної, що неможливо без модернізації підприємств через впровадження сучасних технологій, а це потребує значних капіталовкладень. Відповідно, інвестування в основний капітал є важливим чинником економічної безпеки держави, який сприяє наближенню якості вітчизняних товарів до вимог європейських стандартів (Babets, 2015, p. 94–95; State Statistics Service of Ukraine, 2018a, 2018b).

Коли мова йде про інвестиційне забезпечення, основні зусилля мають бути спрямовані на посилення ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання через поєднання власних і залучених коштів, отримання необхідних рентабельності і прибутку. У свою чергу держава повинна сприяти формуванню привабливого інвестиційного клімату і гарантувати інвесторам повернення капіталу з максимально можливим прибутком (Hajdutskyi, 2011, p. 80–82).

На сучасному етапі розвитку доцільно приділяти значну увагу питанням, пов'язаним із способами і методами активізації інвестиційної діяльності, створення комфортного інвестиційного середовища, залучення фінансових ресурсів та їх ефективного використання.

Серед основних причин непривабливості вітчизняного інвестиційного середовища нерациональний перерозподіл приватних і державних внутрішніх інвестицій, недостатньо швидкі темпи трансформації економічної системи до сучасного рівня, неможливість прогнозування ситуації для іноземних партнерів.

Необхідно розробити стратегію таким чином, щоб акцент не робився лише на державні фінанси, оскільки це зменшує інтерес приватних інвесторів та загальний рівень забезпечення національної економіки, відволікає бюджетні ресурси від інших фундаментальних завдань.

Зазначені у дослідженні підходи дають можливість з достатньою ймовірністю аналізувати стан економічної безпеки та розробити і запровадити заходи щодо його покращення (Savchenko, Stoika and Stoika, 2018, p. 19).

6. Висновки.

1. Зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці України досить суттєві і останніми роками все більше наростають. Зазначене стосується як суто фінансових та економічних проблем, так і руйнації у науково-технічній та соціальній сферах.

2. Реальний обсяг економічної безпеки в динаміці можуть показати спеціально розроблені індикатори, які передбачають небезпеку, строки її ймовірного наближення, шляхи уникнення негативних наслідків.

3. Доцільне вдосконалення та системне впровадження механізму управління економічною безпекою в державі через систему стратегічних заходів, головними серед яких є планування і прогнозування.

4. Необхідні подальші наукові розробки та їх практична реалізація, які сприятимуть підвищенню економічної безпеки і стабільному розвитку України.

References

- Babets, I. H. (2015), "Internal factors of foreign economic security of Ukraine in the conditions of European integration", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8, pp. 91-99.
- Baranovskyi, O. I. (1999), *Finansova bezpeka* [Financial security], Feniks, Kyiv, Ukraine, 268 p.
- Denysenko, M. P. and Kolisnichenko, P. T. (2017), "Priority directions for strengthening economic security", *Ekonomika ta derzhava*, no. 3, pp. 31-35.
- Haidutskyi, P. (2011), "Investments are the foundation of economic growth", *Uriadovyi kurier*, no. 9, pp. 28-35.
- Hubarieva, I. O. (2015), "The form of strategic solutions for the economy of the national economy", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6, pp. 122-129.
- Kulinska, A. V. (2015), "The formation features of the indicators' system for the assessing an investment security of the state", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 18, pp. 11-15.
- Lukianenko, D. H. and Poruchnyk, A. M. (ed.) (2011), *Resursy ta modeli hlobalnoho ekonomichnoho rozvytku* [Resources and models of global economic development], KNEU, Kyiv, Ukraine, 703 p.
- Martynenko, V. V. (2015), "Macroeconomic analysis of the impact of socio-economic development on the level of economic security of Ukraine", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 6, pp. 402-409.
- Official site of Ministry of economic development and trade of Ukraine (2018), "On approval of methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> (Accessed 13 August 2018).
- Official site of State Statistics Service of Ukraine (2018a), "Foreign economic activity of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 13 August 2018).
- Official site of State Statistics Service of Ukraine (2018b), "Volume of sales in Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 13 August 2018).
- Rohovyj, A. V. (2017), *Ekonomichna bezpeka: determinanty zabezpechennia v umovakh tsyklichnosti ekonomiky* [Economic security: the determinants of security in a cyclical economy], Vydavnychyj dim «Kondor», Kyiv, Ukraine, 376 p.

- Savchenko, V. F. (2014), *Natsionalna ekonomika* [National economy], 2nd ed., Vydavnytstvo ChDIEU, Chernihiv, Ukraine, 134 p.
- Savchenko, V. F., Stoika, V. O. and Stoika S. O. (2018), "Theoretical and practical compositions of economic security in Ukraine", *Scientific bulletin of Polissia*, no. 2 (14), pp. 16–21, doi: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-1-2\(14\)-16-21](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-1-2(14)-16-21).
- Shostak, L. B. and Sihaiov, A. O. (2017), "Ukraine's economic security in the context of european integration processes", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 4, pp. 3–14.

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства — Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons "Attribution-NonCommercial 4.0 International" (CC BY-NC 4.0)